

Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Algılarının Sosyal Sorumluluk Dersine Yönelik Görüşlerine Etkisinin Değerlendirilmesi

Evaluation of the Effects of Medical Faculty Students' Perceptions of Individual and Social Responsibility on Their Views on Social Responsibility Lesson

Nuriye SARIAKÇALI* (ORCID: 0000-0002-0451-2498)

Ezgi AĞADAYI* (ORCID: 0000-0001-9546-2483)

Hatice Reyhan EĞİLMEZ* (ORCID: 0000-0001-9666-0246)

*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Sivas, TÜRKİYE

Sorumlu Yazar: Nuriye SARIAKÇALI, E-Posta: nsariakcali@cumhuriyet.edu.tr

Özet

Amaç: Bu çalışmada, 2021-2022 Eğitim Öğretim yılı içerisinde sosyal sorumluluk dersi alan tıp fakültesi öğrencilerinin bireysel ve sosyal sorumluluk algılarının, sosyal sorumluluk dersine yönelik etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I öğrencilerinin dahil olduğu tanımlayıcı bir çalışmadır. Fakültemizde sosyal sorumluluk proje dersi Dönem I eğitim programında yürütülmektedir. Araştırmada kullanılan veri toplama aracında, öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri, derse yönelik görüşleri ve bu görüşleri etkileyen faktörler sorgulanmıştır. Öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk algılarını belirlemek amacıyla "Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin değerlendirmesi SPSS programı ile yapılmış olup, bağımsız örneklem T testi ve tek yönlü varyans analizi testleri uygulanmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Sosyal Sorumluluk, Tıp Eğitimi, Tıp Öğrencilerinin Görüşleri

Keywords:

Social Responsibility, Medical Education, Opinions of Medical Students

Gönderilme Tarihi

Submitted: 07.11.2022

Kabul Tarihi

Accepted: 02.03.2023

Bulgular: Dersi alan 240 öğrenciden 162'si araştırmaya katılmaya gönüllü olmuştur (katılım oranı %67,5). Öğrencilerin %69,8'i sosyal sorumluluk derslerinin ve yürütülen projelerin gerekli olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %4,3'ü sosyal sorumluluk derslerinde yürüttükleri projelerin, topluma faydası olmadığını, %16,7'si kısmen faydalı olduğunu, %79,0'u ise topluma fayda sağladığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %69,8'i derslere ve projedeki çalışmalarına aktif olarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Derse aktif katıldığını belirtenlerin not ortalaması (3,3±1,6), kısmen aktif olanlardan (1,9±1,6) ya da pasif katıldığını (0,7±1,1) belirtenlerden anlamlı derecede daha yüksek

bulunmuştur ($p<0,001$). Öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $66,7\pm 13,8$ 'di. Öğrencilerin derse katılım durumları ya da cinsiyet ile ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Türk öğrencilerin ($68,0\pm 12,1$) sosyal sorumluluk 26 ölçek puanı yabancı öğrencilere ($55,0\pm 20,7$) göre anlamlı derecede daha yüksek olarak saptanmıştır ($p<0,001$). Sosyal sorumluluk dersinin tıp fakültesinde gerekli olduğunu düşünen öğrencilerin ($68,3\pm 13,0$) ölçek puan ortalaması diğerlerine ($62,8\pm 14,8$) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p=0,018$).

Sonuç: Öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk algıları, dersin gerekliliğine olan bakışlarını

Künye: Sariakçali N, Ağadayı E, Eğilmez HR. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Algılarının Sosyal Sorumluluk Dersine Yönelik Görüşlerine Etkisinin Değerlendirilmesi. Tıp Eğitimi Dnyası. 2023;22(66):61-71

etkilemektedir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğu bu ders sayesinde toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazandıklarını ve ekip çalışmasını öğrendiklerini belirtmişlerdir. Tıp fakültelerinde sosyal sorumluluk ile ilgili derslerin eklenmesi, geleceğin hekimlerinin topluma karşı olan yükümlülük bilincine erişmesine katkı sağlayabilir.

Abstract

Aim: This study aims to evaluate the effect of individual and social responsibility perceptions of medical school students who took social responsibility lesson in the 2021-2022 academic year on the lesson.

Methods: This descriptive study involves Sivas Cumhuriyet University Faculty of Medicine, first-grade students. In our faculty, the social responsibility project lesson is carried out in the first-grade education program. In the data collection tool used in the research, the descriptive characteristics of the students, their views on the lesson and the affecting factors were questioned. "Personal and Social Responsibility Questionnaire" was used to determine the students' perceptions of personal and social responsibility. Evaluation of the data was done with the SPSS program, independent sample t-test and one-way analysis of variance tests were applied.

Results: Of the 240 students who took the lesson, 162 volunteered to participate in the research (participation rate 67.5%). 69.8% of the students believed in the necessity of social responsibility lessons and projects. 4.3% of the students thought that the projects they carried out in social responsibility lessons did not benefit society, 16.7% thought that they were partially beneficial, and 79.0% thought that they benefited society. 69.8% of the students stated that they actively participated in the lessons and the work on the project. The grade point means of those who stated that they actively participated in the lesson (3.3 ± 1.6) was significantly higher than those who were partially active (1.9 ± 1.6) or those who stated that they participated passively (0.7 ± 1.1) ($p < 0.001$). The mean scores of the students from the individual and social responsibility scale were 66.7 ± 13.8 . There was no significant difference between the students' attendance to the lesson or their gender and scale mean scores ($p > 0.05$). The social responsibility scale score of Turkish students (68.0 ± 12.1) was found to be significantly higher than that of foreign students (55.0 ± 20.7) ($p < 0.001$). The mean score of the students (68.3 ± 13.0) who thought that social responsibility lesson was necessary in the medical faculty was significantly higher than the others (62.8 ± 14.8) ($p = 0.018$).

Conclusions: Students' perceptions of individual and social responsibility affect their view of the necessity of the lesson. In addition, most of the students stated that they gained awareness about social problems and learned teamwork thanks to this lesson. Adding lessons on social responsibility in medical faculties may contribute to future physicians' awareness of their obligation to society.

GİRİŞ

Bireylerin, kendilerine karşı bireysel sorumluluklara sahip olmasının yanı sıra, içinde bulunduğu topluma karşı da sosyal sorumlulukları bulunmaktadır. Sorumluluk "Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet" (1) olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sorumluluk kavramı ise toplumsal fayda oluşturmak amacıyla yapılan davranışlar ve faaliyetlerdir. Bir topluluğun ve üyelerinin mutluluğuna, sağlığına ve refahına katkıda bulunan faaliyetlerde yer alan kişiler sosyal sorumluluk sahibi bireyler olarak tanımlanmaktadır (2). Sosyal sorumluluk, bireysel boyutunun yanı sıra kurumsal boyutu da olan bir kavramdır. Kurumsal fayda yönünden bakılacak olursa da Tıp Eğitimi Dünyası / Ocak-Nisan 2023 / Sayı 66

kurumun kendi kaynaklarını toplumsal fayda oluşturacak şekilde kullanması şeklinde ifade etmek mümkündür (3). Aynı zamanda bu uygulamalar, güvenlik, sağlık ve refahın yanı sıra psikolojik ihtiyaçlar ve duygusal ihtiyaçlara da kaynak oluşturmaktadır (4). Tıpta, sosyal sorumluluk kavramı, çoklu sağlık sorunları, toplumsal, çevresel, ekonomik, politik birçok iç içe geçmiş, birbiriyle bağlantılı durumlardan etkilenecek, genel kullanımdan daha farklı anlamlara ve ahlaki boyutlara da sahip olmaktadır (5). Sosyal sorumluluk olarak tıp fakültelerinin odak noktasını, eğitim, sağlık hizmeti sunumu ve araştırma hizmetleri oluşturmaktadır (6). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1995 yılında, tıp fakültelerinin sosyal sorumluluğunu, 'Tıp fakültelerinin eğitime

İlgili faaliyetlerini, araştırma ve hizmet faaliyetlerini, hizmet etmekle sorumlu oldukları toplumun öncelikli sağlık sorunlarını ele almaya yönlendirme yükümlülüğüdür' şeklinde tanımlamıştır. Bu sağlık sorunlarının önceliklendirilmesi; hükümetler, sağlık kuruluşları, sağlık yöneticileri, sağlık çalışanları ve o toplumu oluşturan halk tarafından belirlenmelidir (7). Bu nedenledir ki tıp eğitimi programına, sosyal sorumluluk bilincinin gelişmesini sağlamak için gerekli programların entegre edilmesi önem arz etmektedir. Eğitim programında yapılacak bu düzenlemeler ile hizmet sundukları toplumunun sağlık sistemleri ve sağlık politikaları üzerinde olmak üzere, hastaların yaşamlarında da pozitif yönde değişim ve gelişim yaratabilmeleri hedeflenmektedir (8). Sağlık profesyonellerinin eğitimlerinde, sağlığın sosyal belirleyicilerini ele almak, toplum için daha adil sağlık sonuçları elde etmenin temel ilkelerinden biri olduğu kabul edilmektedir (9). Hekimlerin sosyal sorumluluğunu sağlık savunuculuğu rolü ile bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir (10). Tıp fakültelerinde sosyal sorumluluk derslerinin ve bu konuda projeler tasarlayıp yürütenin öğrenciler için en önemli hedefi; toplumsal duyarlılık ve sivil toplum bilincinin artması, toplumda var olan bir sorunun tespit edilip buna tepki vermeye cesaretinin artırılmasıdır (11). Bu araştırmada birincil amaç tıp fakültesi öğrencilerinin bireysel ve sosyal sorumluluk algılarının sosyal sorumluluk dersine yönelik görüşlerine etkisinin değerlendirilmesidir. Alt amacımız ise dersin iyileştirilmesine yönelik öğrencilerin önerilerini değerlendirmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma Tipi

Bu çalışma tanımlayıcı bir araştırmadır.

Tasarım

Sosyal sorumluluk proje dersi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesinde 2021-2022 Eğitim yılında Dönem 1'de eğitim programında yürütülen bir derstir. Toplam 14 adet proje 9 öğretim üyesi ile yüz yüze yürütülmüştür. Ders, haftada bir gün iki ile dört saat aralığında olmak üzere 27 haftada, toplam 59 saat olarak eğitim programında yer almıştır. Dersin amacı; öğrencilerde, sivil toplum bilincinin artması, toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazandırma, iletişim becerilerinin artması, ekip çalışması yapma becerilerinin kazandırılması olarak belirlenmiştir. Dersin işleyişi; Proje konuları, öğrenciler ve öğretim üyesiyle beraber belirlenmiştir. Her grup belirlenen ders saatlerinde öğretim üyesiyle beraber çalışarak yıl sonunda bir projeyi tamamladı, belirledikleri konuda toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar yürüttü ve yürüttükleri çalışmalarını bir rapor haline getirip sosyal sorumluluk proje komisyonuna sundular. Bu yıl için yürütülen projeler Tablo 1'de gösterilmiştir. Yürütülen projeler: 2021-2022 Eğitim-Öğretim ders yıl sonunda yapılan projelerde öğrencilerin proje sürecine verdiği katkı (stant, etkinlik, eğitim vb.), ekip çalışması, iletişim ve derslere katılım durumunu öğretim üyesinin değerlendirmesi ile 5 puan üzerinden puanlandı. Verilen puanlar sosyal sorumluluk proje komisyonu tarafından değerlendirilerek onaylandı. Notlar öğrencinin yılsonu başarı notuna eklendi (12).

Tablo 1. 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılında Seçilen Sosyal Sorumluluk Proje Konuları

1. Aşını ol kahveni kap (COVID 19 Aşısı)	8. Orman Haftası
2. Mavi umutlar çevre farkındalığı	9. Ruh Sağlığı
3. Tarama testleri ve erken teşhisin önemi	10. Sevgi Varsa Engel Yok (Engelliler Haftası)
4. Sivas'ın Çınarları (Yaşlılar haftası)	11. Sigarayı Bırakma Günü
5. Çocuk Hakları Haftası	12. Cinsel Sağlık ve AIDS
6. Sokak Hayvanları	13. Organ Bağışı
7. Kadınlar Günü	14. Sivas'ın Değeri Sivas Spor ve Egzersiz

Araştırmada, öğrencilerin demografik özellikleri, derse yönelik görüşleri 9 soruyla değerlendirilmiş olup, sonraki 13 soru ise “Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği” idi. İlk 9 soruda yaş, cinsiyet, uyruk (Türk vatandaşı, yabancı ülke vatandaşı), dersin gerekli olup olmadığına inancı (evet, kısmen, hayır), projedeki katkısının katılımcı gözünden değerlendirilmesi (aktif, kısmen aktif, pasif), proje dersinin topluma olan faydasına inancı (faydalı, kısmen, faydası yok), sosyal sorumluluk dersinin öğrenciye kazandırdığına inandığı olumlu durumların ne olduğu (Ekip çalışmasını öğrendim, toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazandım, iletişim becerim arttı, sosyalleştim, kendimi daha özgüvenli hissettim, faydası olmadı) çoktan seçmeli sorulurken, bu dersin geliştirilmesi gereken yönleri ve derse yönelik önerileri açık uçlu sorulmuştur. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği Li ve ark. tarafından 2008 yılında geliştirilmiştir, orijinal ölçek İngilizce olup ismi “Personal and Social Responsibility Questionnaire (PSRQ)” dir (13). Filiz ve Demirhan 2015 yılında ölçeğin Türkçe geçerlik araştırmasını yürütmüştür (14). On üç sorudan oluşan ölçek “Kesinlikle Katılmıyorum-1”dan “Kesinlikle Katılıyorum-6” arasında puanlanan 6’lı Likert tiptedir. Ölçekte ters puanlanan madde yoktur. Ölçek tek boyuttan oluşmakta olup, alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 78’dir. Uyarlanan ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında hesaplanan iç tutarlık katsayısı 0,925’tir (12). Bu araştırma için hesaplanan Cronbach alfa değeri 0,975’tir. Araştırmanın evrenini, sosyal sorumluluk proje dersi alan 240 öğrenci oluşturmaktaydı. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş olup tüm evrene ulaşılmaya çalışıldı. Araştırmaya katılmayı kabul eden 162 öğrenci çalışmaya dahil edildi. Tamamlanmış araştırmaların örneklem sayısından kaynaklanan hatası %95 güven aralığında %4,4 olduğu hesaplanmıştır. %5 kabul edilebilir hata seviyesinin altında olduğundan yeterli örnekleme ulaşıldığı kabul edilmiştir. Anketler, tüm projeler bittikten sonra

ve notlar açıklanmadan önce yüz yüze anket uygulaması ile dolduruldu. Öğrencilere araştırma hakkında bilgi verildi ve onamları alındı. Ders notları açıklandıktan sonra öğrencilerin notları, öğrenci bilgi sisteminden alındı. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı çoktan seçenekli, likert tipi ve açık uçlu sorular içermekteydi. Çoktan seçenekli ve likert tipi sorulara verilen cevapların verileri SPSS for Windows Version 25 programı kullanılarak analiz edildi. Sayısal verilerin normallik analizi Shapiro-Wilk testi ile bakıldı. Verilerin ilk önce tanımlayıcı istatistiksel analizleri yapıldı. Kategorik veriler için frekanslar, sayısal veriler için merkezi dağılım ölçüleri (Ortalama \pm Standart Sapma) hesaplandı. Bağımsız iki örneklem arasında sürekli değişkenlerin farkını araştırırken bağımsız örneklem T testi, ikiden fazla örneklem arasında sürekli değişkenlerin farklılığı araştırılırken, tek yönlü ANOVA testi yapıldı. Sonuçlar %95’lik güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirildi. Açık uçlu soruların değerlendirilmesinde içerik analizi yapılmıştır. Cevaplar kelimesi kelimesine yazıya dökülmüş, üç yazar tarafından, dikkatlice birkaç kez okunmuştur. Altta yatan anlamı belirlemek için cevaplarla ilgili düşünceler her bir cevabın yanına not edilmiştir. Benzer konular bir araya getirilerek ve yazarların ortak kararıyla içerikler belirlenmiştir. Araştırma için etik kurul onayı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulundan alındı (Evrak Tarih ve Sayısı: 04.08.2022-191631).

BULGULAR

Dersi alan 240 öğrenciden 162’si anketi cevaplamıştır (katılım oranı %67,5). 240 öğrenciden 30’u (%12,5) dersten sıfır puan alarak başarısız olmuşlardır. Dersi alan tüm öğrencilerin not ortalaması $2,8 \pm 1,8$ (min:0-maks:5)’ti. Araştırmaya katılan öğrencilerin %56,8 (n=92)’si kız öğrenci idi. %89,5 (n=145)’i Türk, %10,5 (n=17)’si de yabancı uyruklu öğrenci idi. Yaş ortalamaları $19,4 \pm 1,0$

(min:17-maks:24)'dı. Öğrencilerin %69,8 (n=113)'i sosyal sorumluluk derslerinin ve yürütülen projelerin gerekli olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %4,3 (n=7)'si sosyal sorumluluk derslerinde yürüttükleri projelerin topluma faydalı olmadığını, %16,7 (n=27)'si kısmen faydalı olduğunu, %79,0 (n=128)'u ise topluma fayda sağladığını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin %69,8 (n=113)'i projedeki çalışmalara aktif olarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu dersten kazandıklarına inandıkları en olumlu tutum ise toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazanmak olarak bulunmuştur. Öğrencilerin demografik bulguları ve ders hakkında görüşlerini içeren tanımlayıcı veriler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Demografik Bulguları ve Ders Hakkında Görüşleri

N=162	n	%
Cinsiyet		
Kız öğrenci	92	56,8
Erkek öğrenci	70	43,2
Uyruk		
Türk vatandaşı	145	89,5
Yabancı ülke vatandaşı	17	10,5
Dersin gerekli olup olmadığına inanç		
Evet, gerekli	113	69,8
Kısmen	40	24,7
Hayır, gereksiz	9	5,6
Projedeki katkısının katılımcı gözünden değerlendirilmesi		
Aktif	113	69,8
Kısmen aktif	41	25,3
Pasif	8	4,9
Yürütülen projelerin topluma olan faydasına inanç		
Faydalı	128	79,0
Kısmen faydalı	27	16,7
Faydası yok	7	4,3
Sosyal sorumluluk derslerinin öğrencilere sağladığına inandıkları olumlu tutumlar		
Ekip çalışmasını öğrendim	34	21,0
Toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazandım	57	35,2
İletişim becerim arttı	22	13,6
Sosyalleştim	16	9,9
Kendimi daha özgüvenli hissettim	29	17,8
Faydası olmadı	4	2,5

Öğrencilerin, kendi beyan ettikleri derse katılım durumları ile aldıkları notlar arasında anlamlı fark vardı. Projede aktif yer aldığını belirten öğrencilerin (n=113) not ortalaması 3,3±1,6, kısmen aktif olduğunu söyleyenlerin (n=41) not ortalaması 1,9±1,6, hiç aktif olmadığını

belirtenlerin (n=8) ise 0,7±1,1 puanı (p<0,001). Öğrencilerin Türk ya da yabancı uyruklu olması ile kendi belirttikleri projede aktiflik durumları (p=0,970), dersin gerekliliğine inanç (p=0,371) ve topluma faydalı hissetme (p=0,408) arasında anlamlı

fark bulunmadı. Öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 66,7±13,8 (min:13-maks:78) idi. Öğrencilerin derse katılım durumları ile ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı fark yoktu (p=0,266). Kız öğrencilerin ölçek puan ortalaması 67,7±12,9, erkek öğrencilerin 65,4±14,8'di, aralarında anlamlı bir fark saptanmadı (p=0,297). Türk öğrencilerin (68,0±12,1) sosyal sorumluluk ölçek puanı

yabancı öğrencilere (55,0±20,7) göre anlamlı derecede daha yüksek olarak saptandı (p<0,001). Sosyal sorumluluk dersinin tıp fakültesinde gerekli olduğunu düşünen öğrencilerin (68,3±13,0) ölçek puan ortalaması diğerlerine (62,8±14,8) göre anlamlı derecede yüksekti (p=0,018). Öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeği maddelerine verdikleri yanıtların ortalaması Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği Maddelerine Verdikleri Yanıtların Ortalama Dağılımı

	Puan* (Ort±SS)
1. Başkalarına karşı saygı gösteririm.	5,4±1,2
2. Program liderlerime karşı (öğretmenlerime) saygı gösteririm.	5,5±1,1
3. Başkalarına yardım ederim.	5,3±1,1
4. Başkalarını cesaretlendiririm.	5,0±1,2
5. Başkalarına karşı nazik davranırım.	5,3±1,1
6. Öfkemi kontrol ederim.	4,8±1,2
7. Başkalarına karşı yardımsever davranırım.	5,2±1,2
8. Tüm etkinliklere katılırım.	4,3±1,3
9. Çalışmalarda elimden gelen en iyisini yapmaya çalışırım.	5,2±1,1
10. Kendim için hedefler belirlerim.	4,9±1,2
11. Etkinlikten hoşlanmasam bile, elimden gelen en iyisini yapmaya çalışırım.	4,9±1,2
12. Kendimi geliştirmek isterim.	5,3±1,1
13. Çalışmalarda iyi bir çaba gösteririm.	5,1±1,2
Toplam ölçek puanı	66,7±13,8

*Maddelerden alınabilecek puanlar min: 1-maks: 6. Ölçekten alınabilecek toplam puan min: 13-maks: 78.

Öğrencilere açık uçlu sorulan sosyal sorumluluk proje dersiyle ilgili önerilerine gelen cevaplar beş tema altında kategorize edildi. Bunlar; dersin devam zorunluluğu, proje ve ders sayısı, projelerin kapsamı, danışman öğretim üyesi ve maddi ve fiziki olanaklardı.

Dersin Devam Zorunluluğu

Öğrencilerin büyük çoğunluğu derse katılımın zorunlu tutulmasının kaldırılıp gönüllülük esasına göre yürütülmesini istediklerini belirttiler. Bu şekilde projelere sadece istekli öğrencilerin katılabileceği ve daha etkin çalışılabileceği belirtildi.

Ö 65: "Bir grupta istekli olarak bulunmayan her öğrencinin, grubun proje üretme ve yürütme aşamalarında motivasyonunu düşürücü etkisi oluyor. Her hafta toplanmamız gerekiyorsa herkesin istekli olarak her hafta katılımı çok daha iyi olacaktır. Bazı öğrencilerin kendilerince belki de haklı olarak yalnızca zorunluluktan herhangi bir sosyal sorumluluk alanı seçmiş olmaları süreci zorla yürütmelerine sebep oluyor. Yalnızca istekli olanların katılım göstermesinin verimlilik ve üretkenlik açısından daha iyi olacağını düşünüyorum."

Ö 89: “Öğrencilerin not kaygısı duymadan katıldıkları bir ders olmalı. Bu işe gerçekten gönül vererek yapanlarla daha etkili projeler yapabiliriz, diğer türlü not için gelenler hızlıca bir şeyler yapalım notumuzu alalım daha fazlasını yapmayalım derdinde oluyor.”

Proje ve Ders Sayısı

Öğrenciler bu tema altında projelerin çeşit ve sayısının artırılması, derslerin sayısının artırılması önerisinde bulundular. Seçilen konuyla ilgili yıl içinde daha fazla proje çıkarılması önerildi. Konu çeşitliliğinin gelecek yıllarda artırılarak herkesin ilgi duyabileceği alanlara yönelmesi katılımcıların daha aktif katılmasını sağlayabilir.

Ö 11: “Daha fazla konuyla ilgilenebileceğimiz daha çeşitli aktiviteler yapılmalıydı. Konu çeşitleri bence azdı, herkes kendi ilgisine göre bir alan seçebilirse derse katılım daha istekli olur. Örneğin benim seçtiğim alan çok da ilgi duyduğum bir şey değildi daha farklı bir alanda çalışsaydım daha istekli gelebilirdim.”

Ö 92: “Daha çok etkinlik yapılarak daha aktif olunabilir. Seçtiğimiz konu başlığıyla ilgili bizim grup bir etkinlik gerçekleştirdi yıl içine yayılan o konuyla ilgili daha fazla projeler çıkartabilirdik. Ben çok ilgiliyim bu konuda, daha çok çalışmak isterdim.”

Projelerin Kapsamı

Öğrenciler bu tema altında projelerin daha geniş kitlelere ulaşmasının önemine değindiler. Birkaç grup birleşip daha çok insana ulaşabilecek projeler yürütmek isteyen öğrenciler varken, daha küçük gruplarla çalışmak isteyenler de vardı.

Ö 106: “Sosyal sorumluluk projelerinin daha büyük etki yaratması için daha genel bir alanı kapsamaları gerektiğini düşünüyorum. Bu yüzden daha geniş bir duyuru yapılabilir veya tek bir üniversiteden çıkıp birkaç üniversite olarak hareket edilebilir.”

Ö 116: “Daha iyi organize olunmalı. Mesela iki proje grubu birleşerek ortak daha büyük bir proje yapabiliirdi. Yapılan projeler toplumda ses getirmeli farkındalık oluşturmalı diye düşünüyorum.”

Ö 72: “Saha etkinliklerinin sayısını artırılabiliriz. Böylece öğrencilerle daha aktif çalışmalar yapılmış olur. Öğrencilerin iletişimi, özgüveni güçlenir, toplumu tanır onlarla iletişim kurmuş olur diye düşünüyorum. Teşekkürler”

Ö 40: “Gruplardaki kişi sayıları daha az olabiliirdi. Ben grup sayısını biraz kalabalık buldum çok kendimi ifade edemedim. Daha küçük grup olsaydı bence daha çok iletişim kurup daha farklı projeler çıkartabilirdik daha çok kişiye ulaşabilirdik.”

Danışman Öğretim Üyesi

Öğrenciler danışman öğretim üyeleri ile ilgili olarak, daha müsait akademisyenlerle çalışmak istediklerini belirttiler. Öğretim üyesine ulaşmanın daha kolay olabilmesinin önemine dikkat çektiler. Daha çok öğretim üyesinin sosyal sorumluluk projelerine dahil edilmesini istediklerini söylediler.

Ö 150: “Proje yürütücüsü hocalar daha ulaşılması kolay olabilirler. Bizim grup bir proje tasarlamak konusunda çok tecrübesizdi. Öğretim üyemize daha kolay ulaşabilseydik daha etkili işler yapabiliirdik. Bu dersten beklentim daha

yüksekti. Yaptığımız proje güzel oldu ama daha da iyi şeyler yapabildik.”

Ö 28: “Hocaların daha az yoğun hocalardan seçilmesi, hoca öğrenci iletişiminin kolaylaşması açısından iyi olur. Bizim grup bu konuda biraz sorun yaşadı. Hocamızın biraz daha az yoğun branştan olsaydı tecrübelerinden daha fazla yararlanabilirdik.”

Maddi ve Fiziki Olanaklar

Öğrenciler, sosyal sorumluluk projesi yürütürken planladıkları projeleri hayata geçirmek için maddi imkân veya fiziki imkân bulamadıklarını belirttiler.

Ö 158: “Kendi projemden örnek vereyim, orman haftası projesindeydim ama imkân olmadığı için ağaç dikme etkinliği dahi yapamadık.”

Ö 12: “Sosyal sorumluluk projeleri için okulumuzun maddi destek sağlaması daha etkili projeler yapmamıza olanak sağlayabilirdi. Aklımıza gelen çok çeşitli etkinlikler vardı ancak maddi olanak bulamadığımız için gerçekleştiremedik.”

TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmada, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin, bireysel ve sosyal sorumluluk algılarının, sosyal sorumluluk dersine yönelik görüşlerine etkisinin değerlendirilmesi birincil amaçtır. Alt amacımız ise dersin iyileştirilmesine yönelik öğrencilerin önerilerini değerlendirmektir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, yürüttükleri sosyal sorumluluk projesinin, topluma fayda sağladığına inandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu dersten sağladıkları en önemli faydalar; toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazanmaları, ekip çalışmasını öğrenmeleri ve özgüvenlerinin artması olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk bilincini ölçen, ölçek puanı ile derse katılım

durumu ya da cinsiyet arasında anlamlı fark saptanmadı. Ancak ilginç bir sonuç olarak, Türk öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincinin, yabancı uyruklu öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmamızda derse aktif olarak katıldığını beyan eden öğrencilerin, öğretim üyelerinden aldıkları puanların, diğerlerine göre daha yüksek olduğunu saptadık. Bu bulgu öğrencilerin öz değerlendirmelerinin ve öğretim üyesinin öğrenci üzerinde gözleminin iyi olduğunu göstermektedir. Üniversitelerin sosyal yeterliliklerini geliştirmeye yönelik uyguladıkları eğitim programlarının öğrencilerde sosyal sorumluluk bilincinin ve sosyal yeterliliklerinin artması, iletişim kurma becerilerinde artış, birey olarak kendisini etkili ve değerli hissetmesine yardımcı olması, farklı düzey ve kökenden insanlarla ilişki kurma yeteneğindeki artışlar gibi birçok önemli faydasının olduğu belirtilmektedir (11). Demirören ve Atılgan'ın tıp öğrencileri ile odak grup görüşmesi yürüterek gerçekleştirdiği araştırmanın sonucuna göre öğrenciler sosyal sorumluluk eğitiminde iletişim, takım çalışması, liderlik ve proje yönetimi becerilerine katkı sağladığını tespit etmişlerdir. (15). Bizim araştırmamızda da öğrenciler, bu dersin kendilerine ekip çalışması, toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazanma, iletişim becerilerinde artış, sosyalleşme, kendini daha özgüvenli hissetme gibi olumlu tutumlar kazandırdığını ifade ettiler. Dersin fayda sağlamadığını belirten öğrenci sayımız oldukça azdı. Öğrencilere sorulan açık uçlu sorularda ise en fazla öne çıkan istek ve beklentiler arasında, derslerin zorunlu olmaması, not verilmemesi, projelerin gönüllülük esasına göre olması, daha fazla proje danışman hoca desteği olması gibi isteklerin olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sosyal sorumluluk dersi ve projeleriyle ilgili sayının artmasını istemeleri, sorumlu proje yürütücüsü hocaların kendilerine daha fazla zaman ayırmalarını, gerekli yönlendirmelerin motivasyonların yapılmasını istemeleri, kurumsal olarak da tıp fakültelerinin sosyal

sorumluluk kavramını benimsemelerinin önemini göstermektedir. Süzen'in araştırmasında da tıp fakültesi öğrencileri sosyal sorumluluk bilincini artırmayı amaçlayan Toplumsal Duyarlılık Projeleri dersinin geliştirilmesi için; çeşitliliğin artırılması, sürelerin organize edilmesi, öğretim üyelerinin daha çok ilgilenmesi, konuların daha farklı olması, diğer dönemlerde de uygulanması, gönüllülük esasına dayanması, ekonomik kaynağın yetersiz olması gibi bizim araştırmamıza çok benzer sonuçlar bulunmuştur (16). Ege Üniversitesinde uygulanan Toplum Hizmet Uygulamaları dersine yönelik yapılan araştırmada dersin uygulanmasına yönelik yaşanan sıkıntılar; bürokratik sorunlar, iletişim problemleri, bütçe ve donanım problemleri, yaratıcılık problemi ve standartlaştırma problemi (11). Tıp fakültesi ve sosyal sorumluluk alanında yapılan çalışmalarla ilgili literatüre bakıldığı zaman, tıp fakültelerinin, sosyal olarak sorumlu mezunlar yetiştirmesinde gerekli ilkeleri hem kurumsal olarak hem de öğrenci bazlı olarak benimsemesinin ve bununla ilgili gerekli eğitimleri içeren temel ilkeleri uygulamalarının önemi vurgulanmaktadır (17). Fakültemizde mezunlarımıza sosyal sorumluluk bilincini aşılabilmesi için uygulamaya başladığımız sosyal sorumluluk proje dersi ile sosyal sorumlu mezun yetiştirme hedefini kurumsal olarak sistemli bir şekilde yürütmek amaçlanmaktadır. Öğrencilerin yarısından fazlası dersin tıp fakültesinde gerekli olduğu kanısında idi. Bu araştırmada uygulamanın ilk yıl sonuçlarına yer verilmiştir. Öğrencilerden ve öğretim üyelerinden alınan geri bildirimlerle yapılacak iyileştirmeler sayesinde bu oranın sonraki yıllarda artırılması hedeflenmemektedir. Tıp eğitimi standartlarında, akreditasyon ve kalite iyileştirme değerlendirmeleri üzerinde küresel

olarak anlaşmak için kriter olarak kullanılan sosyal hesap verebilirliğe yönelik olan eğilim, önemli bir değerlendirme aracı olarak görülmektedir. Öyle ki Tıp eğitiminde sosyal sorumluluk ve sosyal hesap verebilirlik önemli kavramlar olup bu alandaki ilerlemelerin ve gerekli değerlendirmelerin yapılması sonucunda toplumu iyi tanıyan, sağlık hizmetlerini öncelik durumuna göre iyi planlayan gerekli bilgi, tutum ve becerilerle donanmış sağlık profesyonellerinin yetişmiş olmasında bir adım atılmış olması beklenmektedir (18). Hekim, yalnızca hastalarını değil, aynı zamanda ait oldukları toplumun gereksinimlerini de anlamalıdır. Tıp öğrencilerinin tasarlanmış sosyal sorumluluk etkinliklere katılarak güvenilirlik, fedakârlık ve merhamet gibi nitelikleri geliştirmeleri veya pekiştirmeleri umulmaktadır (2). Sosyal sorumluluk etkinliklerine erken dönemde yer verilerek, öğrencilerin topluma karşı daha duyarlı olması, sosyalleşerek iletişim becerilerinin artması özellikle ekip çalışmasının çok önemli olduğu bir meslek grubu üyeleri olmalarından dolayı bu gibi kavramları benimsemeleri ve bunu kazanım olarak görmeleri çok önemli bir husustur. Araştırmamızda Türk öğrencilerin sosyal sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanın yabancı uyruklu öğrencilere göre anlamlı derecede yüksekti. Ancak yabancı öğrencilerin derse katılım, dersin gerekliliğine ve dersin topluma faydalı olduğuna inancı Türk öğrencilerle benzerdi. Bireylerin değer anlayışlarının şekillenmesinde içinde doğup büyüdüğü ve yaşamını sürdürdüğü kültür önemli bir etkidir (19). Sosyal sorumluluk bilinci konusundaki bu farklılık kültürel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Bireylerin yaşadıkları topluma karşı duyarlı olması, sosyal sorumluluk bilincinde olması gerekmektedir, özellikle Tıp mesleği sağlık hizmeti ahlakı içinde yer aldığından sosyal sorumluluk kavramının tıp fakültelerinin ayrılmaz bir parçası olarak eğitim müfredatında yer alması önemlidir.

SONUÇ

Araştırmamız tek bir tıp fakültesi öğrencilerinde bir eğitim yılının sonuçları ile sınırlıdır. Ayrıca açık uçlu soru içermesine rağmen anket çalışması olduğu için elde edilen verilerin kapsamı sınırlıdır. Odak grup görüşmeli araştırmalar bu konuda daha ayrıntılı veri elde edilmesini sağlayabilir. Çalışmamızın sonuçlarına göre öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk algısı yüksek öğrencilerin bu dersin gerekli olduğuna daha çok inanıyordu. Türk öğrencilerin ve dersin gerekliliğine inanan öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk algısının daha yüksek olduğu saptandı. Bu konuda ders öncesinde sosyal sorumluluğun önemi ve evrenselliği ile ilgili seminerler verilebilir. Sosyal sorumluluk projelerini yürütecek olan akademisyenlerin seçiminde öğretim üyesinin kolay ulaşılabilir olması ve daha az yoğunluğu olan kişilerin seçilmesi öğrencilerin motivasyonunu artırabilir. Projeler için maddi kaynak temini de diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın yürütüldüğü il gibi küçük yerlerde sponsor bulunması bir engeldir. Bunun aşılması için dersin planlanmasında üniversite yönetimleri ile görüşülüp sosyal sorumluluk projeleri için kaynak sağlaması bir öneri olarak düşünülebilir. Proje sayısı ve projelerin kapsamının daha geniş olması öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda daha aktif çalışmasına olanak verebilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar bu makale ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek

Çalışmamız için hiçbir kurum ya da kişiden finansal destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Türk Dil Kurumu 2022 <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 27.08.2022 tarihinde ulaşılmıştır.

2. Faulkner LR, McCurdy RL. Teaching medical students social responsibility. *Academic Medicine*. 2000;75(4):346-350.

3. Engin E, Akgöz B. Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk kavramının değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*. 2013;8(1):85-94.

4. Kotler P, Lee N. Kurumsal sosyal sorumluluk. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri AŞ; 2006.

5. Demirören M. Tıp eğitimi ve sosyal sorumluluk. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 2019;28(2):137-144.

6. Abreu-Hernández LF, Valdez-García JE, Esperón-Hernández RI, Olivares-Olivares SL. COVID-19 challenge with regard to medical schools social responsibility: new professional and human perspectives. *Gaceta Medica de Mexico*. 2020;156(4):311-316.

7. Boelen C, Heck JE. Defining and measuring the social accountability of medical schools. *World Health Organization*;1995.

8. Dharamsi S, Ho A, Spadafora SM, Woollard R. The physician as health advocate: translating the quest for social responsibility into medical education and practice. *Academic Medicine*. 2011;86(9):1108-1113.

9. Andermann A, CLEAR Collaboration. Taking action on the social determinants of health in clinical practice: a framework for health professionals. *CMAJ: Canadian Medical Association journal=journal de l'Association medicale canadienne*, 2016;188(17-18), E474–E483.

10. Bhugra D. Commentary: Social determinants, social discrimination social justice, and social responsibility. *Int J Epidemiol.* 2017;46:1333-1335.
11. Saran M, Coşkun G, İnalzorel F, Aksoy Z. Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: Ege Üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerine bir araştırma. *Journal of Yasar University.* 2011;6(22):3733-3747.
12. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Üniversitesi Tıp Fakültesi 2021-2022 Eğitim Rehberi. <https://tip.cumhuriyet.edu.tr/774-egitim-ogretim-rehberleri> adresinden 27.08.2022 tarihinde ulaşılmıştır.
13. Li W, Wright PM, Rukavina PB, Pickering M. Measuring students' perceptions of personal and social responsibility and the relationship to intrinsic motivation in urban physical education. *Journal of Teaching in Physical Education.* 2008;27(2):167-178.
14. Filiz B, Demirhan G. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği'nin (BSS-Ö) Türk Diline Uyarlanma Çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi.* 2015;26(2):51-64.
15. Demirören M, Atılgan B. Impacts of service learning-based based social responsibility training on medical students. *Adv Physiol Educ.* 2023;47(2):166-174.
16. Süzen LB. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesinde uygulanan toplumsal duyarlılık projeleri ile ilgili öğrencilerin görüşleri. *Akdeniz Tıp Dergisi.* 2017;3(1):35-40.
17. McCrea ML, Murdoch-Eaton D. How do undergraduate medical students perceive social accountability?. *Medical Teacher.* 2014;36(10):867-875.
18. Larkins SL, Preston R, Matte MC, Lindemann IC, Samson R, Tandino FD, et al. Measuring social accountability in health professional education: development and international pilot testing of an evaluation framework. *Medical Teacher.* 2013;35(1):32-45.
19. Ercan Ü, Sığırı Ü. Hedeflerin hedefinden faydalanmak: Türk ve hedef doğrultusunda bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi.* 2015;48(3):95-126